

Sarjakuva nousee vain vankalta pohjalta

Vesa Kataisto

Kääntäjä, tulkki ja aina pirteä Kirsi Kinnunen on suomalaisen sarjakuvan tärkeimpiä lobbaajia ainakin Ranskan suuntaan. Tampereen lyhytelokuvajuhlilta Kinnusen tie vei Kemlin sarjakuvafestivaaleille tulkiksi, ja sieltä edelleen sarjakuvantekijä Janon kera Pariisiin.

Olen aina tykännyt kielistä. Jo viisi-kuusivuotiaana Kuusamon koreissa kuuntelin isän kanssa kieliradiion ohjelmia ja opettelini englantia. Ranskan kieli on aina kiinnostanut minua. Jostain syystä sen opiskelu jäi väliin koulussa, ja se jäi kaihtamaan. Sitteen kävi niin, kauan sitten, että rakastuin yhteen ranskalaiseen nuoreen mieheen ja se sysäsi

opiskeluinnon liikkeelle. Suoritin lukion ranskan kurssit kahdessa vuodessa, ja menin sitten au pariiksi Pariisiin. Opiskelin Alliance Francaisessa kaksi tuntia päivässä seitsemän kuukauden ajan, ja sen jälkeen ryhdyin opiskelemaan kääntämistä, Kinnunen muistelee.

Hän on toiminut useita vuosia Tampereen lyhytelokuvajuhlien palveluksessa, ensin infossa, tuomariston jäsenenä tulkkina sekä tiedottajana kivuten lopulta festivaalien apulaisjohtajaksi. Tampereen juhlilla vieraili myös Heikki Jokinen, joka pyysi hyvin ranskaa osaavaa Kirsia Kemlin festivaaleille.

Opiskelin kääntämistä ja toimittajan työtä, olen aina tehnyt kaikenlaista kommunikaation liittyviä hommia. Päätyn ohessa tein käännöksiä. Sarja-

kuva on tullut mukaan varmaan Kemlin ansiosta. Aiemmin olin vain tavallinen sarjakuvanlukija, en ollut niistä sen erikoisemmin kiinnostunut kuin elokuvistakaan, ne tulivat työn kautta. Joku peruskäynnöstushan minulla on tietysti täytynyt olla, ja tarjottu työ on vastannut siihen. Kemissä olen ollut mukana 80-luvun lopun jälkeen, ranskalaisten sarjakuvantekijöiden tulkkina.

Käännöksiä moneen suuntaan

Pariisissa Kinnunen muun muassa sekä suomentaa ranskalaisia albumeita että kääntää suomalaista tuotantoa gallian kielelle. Esimerkiksi Rubiini-albumit ovat hänen kääntämiään. Ranskalaiset taas ovat saaneet ihmetellä Kalervo Palsan Kuolema ja intohimo, Heikki Paakkasen Pariisiin!...ei kai taas sekä Kati Kovácsin Pahvilapsi-albumia äidinkiellellään.

Sarjakuvan kääntämisessä on se erikoisuus, että käynnössä kaikki teksti on dialogia. Eli juuri sitä elementtiä, mitä romskukäännöksessä pidetään ratkaisevana tekijänä, kun arvioidaan onnistunutta tai epäonnistunutta käännöstä. Dialogi on useimmiten puhekieltä, ja sen siirtäminen luontevasti toiseen kulttuuripiiriin on kamalan vaikeaa. Puhekielen tyylin tasot tulkitaan eri tavoin eri kulttuureissa eli yksi yhteen siirto ei yleensä onnistu. Sanaleikit ja kaiken maailman lausahdukset ovat mahdottoman vaikeita... ja niitä sarjakuvista löytyy!

Oiva esimerkki vaikeuksista on ranskan teitittely, joka suomeksi käännettynä saattaa raskauttaa käännöstä huumorin tai etäännyttämisen lisäpainolla, sellaisella jota alkuperäisen teksti ei suinkaan sisältänyt. Toinen esimerkki on kirosita. Miten löytää käännökseen vastaavan tasoinen kirosana?

Kaikkien kääntäjien pitää olla aktiivisia tekstiin kätkettyjen vivahteiden suhteen, niitä on kaikissa teksteissä. Siinä

suhteessa sarjakuvan kääntäminen ei ole vaikeampaa kuin muun tekstin.

Ahtaat kuplat

Yksi erityisvaikeus sarjakuvissa on, eli käytettävissä oleva tila, puhukupla! Eri kielten lauseet ovat eri mittaisia. Suomessa esimerkiksi sanat ovat pitempiä. Toisaalta, kun on paljon sanoja, sanavälit vievät puolestaan tilaa. Monesti on jo tehty hyvän suomennoksen, ja sitten kun alkaa laskea kirjaimia ja verrata niiden määrää alkuperäiseen tekstiin, pitääkin tiivistää puolet pois.

Mielettömän tärkeä asia on se, että mielestäni kääntäjä on paras tekstauksen oikolukija. Siihen pitää löytyä aikaa! En ole löytänyt yhtään omaa käännöstäni, jossa tekstaus olisi ollut virheetön, eikä tekstaus ole kertaakaan tarjottu minulle tarkistettavaksi. Kääntäjänä osaan sentään tekstini lähes ulkoa, joten virheet hyppäävät silmille ihan itsestään.

Onnistuneessa sarjakuvakäännöksessä dialogi toimii, kulkee ja näyttää tai kuulostaa puhujan sopivalta, välittää taustat ja mahdollisen huumorin sekä sopivan annoksen tietoa siitä kulttuurista johon juttu sijoittuu. Epäonnistunut käännös on sellainen, jossa puhe on käännetyn kuuloista tai muuten vain jäykkää, Kinnunen arvioi.

Albumin tekijän kanssa ei tarvitse työskennellä kovin paljoa, koska tekstiä kääntää ikään kuin kohdekielen lukijana. Mutta kun tekee käännöstä toiselle kielelle, on pakko olla tiiviisti yhteistyössä kyseistä kieltä äidinkielenään puhuvan henkilön kanssa.

Ranska vaikuttaa tällaisen sarjakuvan ystävään silmin ihannemaalta, julkaisutaanhan siellä yli 2000 albumia vuodessa. Mutta miksi niin vähän niistä kääntyy meidän oudolle, pohjoiselle kielellemme?

En seuraa ranskalaista sarjakuvaa mitenkään järjestelmällisesti, vaikka pysyn siinä toki hyvin mukana, koska jaan... koska saan jakaa työhuoneeni viiden ranskalaisen sarjakuvantekijän kanssa. Heistä yksi on Helsingin festivaaleillakin vieraillut Marjane Satrapi (Persepolis). Lisäksi siellä on työpari Cizo & Winshluss, jotka ovat kahtena vuonna tehneet ison Monsieur Ferraille-näytelyn Angoulêmeen. Oli kunnia saada seurata näiden näyttelyiden syntyä. Niistä kavereista on moni ranskalainen kriitikko sanonut, että he edustavat sikäläisen sarjakuvan tulevaisuutta. He ovat erittäin hyviä, Kinnunen kehuu.

Yrityksiä tarjota sarjakuvia suomenrettaviksi on moni tehnyt, ja ollut asiasta vähän aikaa innoissaan. Mutta kustantajien vastaus on aina niin kauhean nihkeä ja aina sama, jos sellaista edes saa. Sanotaan, että "kyllään tämä on oikein viehättävää,

© Kalervo Palsa
PUIS ILS ONT COMMENCÉ UNE DANSE FOLLE AUTOUR DU FOUR DE PIERRES, LA MUSIQUE GRONDAIT, LA FUMÉE ET LA TRANSPIRATION SATURAIENT L'AIR ET ILS CHANTAIENT :

Palsan pervo piirileikki pyöri ranskaksi Kinnusen kääntämänä.

kiinnostavaa tai mukavaa, henkilökohtaisesti tykkään kovasti, mutta ei meillä ole siihen nyt julkaisumahdollisuuksia". Seläin tappaa innon nopeasti. Ehkä pitäisi pommittaa kustantajia vielä aktiivisemmin ja jatkuvasti, usealta suunnalta, niin tippa hiljalleen kovertaisi kolaa kivestä, Kinnunen naurahtaa.

Laatu vaatii laajan pohjan

Sarjakuvan menestyksen tiedot ovat mystiset, mikä tekee kauppansa ja mikä ei. Jos näin kotielämästä sanon esimerkiksi Janon Kemi-albumin, joka käännettiin suomeksi, vaikka se on Ranskassa ollut Janon albumeista vähiten ymmärretty. Suomalaisella kustantajalla täytyi olla jokin ajatus taustalla, että tämä voisi mennä kaupaksi, en usko että pelkästään Kemi-nimi oli syy julkaisuun.

Sarjakuvan, kuten minkä tahansa marginaalisen taiteenlajin menekki perustuu siihen, että ensin rakennetaan pohja, jonka varaan kasvatetaan yleisöä. Samalla tavoin kuin lyhytelokuville on äärimmäisen tärkeää, että niiden kautta voi kasvattaa yleisöä toisenlaiseen dokummentiselukokemukseen. Miten tämä sitten onnistuu... Taidetta pitää saada tehdä paljon! Vasta isosta määrästä ja paljosta tekemisestä irtoaa laatua. Pitäisikö sarjakuva ensin hyväksyä virallisesti? Minun mielestäni julkisen vallan velvollisuus on lääneen julistaa, sekä konkreettisin toimin todistaa, että se tukee myös marginaalisten taiteenlajien hengissä pysymistä, kukoistusta ja leviämistä. Kavahdan nykyistä kovaa individualistis-ideologiaa, jossa jokainen

on oman onnensa seppä", jossa julkinen valta on pelkkä vastuunpakkoilija ja elinkeinoelämä valitsee kumppaneikseen vain ne, jotka takaavat, että "tällä arvalla voitot varmasti". Suomalaista markkinointia en ole erityisesti seurannut, mutta isoilta kustantajilta puuttuu selvästi rohkeus. Sitä vastoin suomalaisten pienkustantajien ja sarjakuvantekijöiden energiaa ovat kateellisina ihailleet kaikki Kemissä käyneet ranskalaiset sarjakuvantekijät!

Ranskassa oli 70- ja 80-luvulla sellainen periaate, että rikkaat kustantajat tekivät rahaa isoilla ja taatuilla nimillä, ja käyttivät osan voitoista uuden, tulossa olevan sukupolven tekijöiden kannustamiseen. Nykyisin tämä periaate on pahasti hiipunut, enkä tiedä onko sellaista koskaan Suomessa ollutkaan, Kinnunen miettii. ■

© Ilpo Koskela

Revolverisankaritar Rubiini puhuu suomea Kirsin tulkaamana.